

Маріупольський державний університет

**ІННОВАЦІЇ
В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ:
ТЕОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ШЛЯХИ
ЗАПРОВАДЖЕННЯ У ПРАКТИКУ**

**Збірник матеріалів
IV Міжнародної науково-практичної конференції**

Київ - 2026

УДК 373.2(06)

ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, ШЛЯХИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ У ПРАКТИКУ: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, 27 березня 2026 року / за заг. ред. С.І. Макаренко. Київ: МДУ, 2026. 270 с.

Редакційна колегія:

Блашкова Олена, кандидатка педагогічних наук, доцентка, в. о. завідувача кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Деснова Ірина, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Коляденко Ніна, докторка медичних наук, доцентка, професорка кафедри практичної психології Маріупольського державного університету

Крутій Катерина, докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Макаренко Світлана, кандидатка педагогічних наук, доцентка, в. о. завідувача кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Поповська Оксана, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Фунтікова Ольга, докторка педагогічних наук, професорка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Яйленко Вікторія, старша викладачка кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол № 8 від 28 квітня 2026 року)

Статті публікуються в авторській редакції

© Колектив авторів, 2026

© Кафедра дошкільної освіти МДУ, 2026

Крутій Катерина,
д-р. пед. наук, проф., професорка кафедри дошкільної освіти,
Маріупольський державний університет, м. Київ
Краснікова-Герасименко Вікторія,
здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти,
освітня програма «Дошкільна освіта. Інклюзія»,
Маріупольський державний університет, м. Київ

СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗА КОРДОНОМ

Освітні дослідження з ЕСЕС (Early Childhood Education and Care –системи дошкільної освіти та догляду за дітьми від народження до початкової школи, які показують, що саме педагогічні практики (визнання ідентичності родини, включення культурних «маркерів» у повсякденність групи, партнерство з батьками) можуть «конструювати» для дитини реалістичне й безпечне відчуття «я тут своя/свій». На думку дослідників А. Keary, Н. Zheng, S. Garvis [3], відчуття приналежності пов'язане із соціальними, культурними та емоційними уявленнями про приналежність, які є центральними для будь-якої програми навчання дітей дошкільного віку. Наші дослідження цієї проблематики також підтверджують, що приналежність надає можливості для трансформацій та інших способів мислення про різноманітність й інклюзію дітей-біженців та їхніх сімей у закладах дошкільної освіти [2]. Підхід до соціальної реінтеграції дошкільників за кордоном ґрунтується на правах дитини, визначених Конвенцією Організації Об'єднаних Націй (ООН) про права дитини (UNCRC) [5] та Конвенції ООН про статус біженців (UNCROC). Квота ООН для біженців [6] є широкою та зосереджена на дітях від народження до 18 років. Права дітей класифікуються за трьома категоріями, охоплюючи права на забезпечення, права на захист та права на участь. Є необхідність підкреслити, що *соціальна реінтеграція українських дошкільників за кордоном є не «разовим пристосуванням», а процесом із хвилеподібною динамікою, залежною від статусу родини, якості житла, доступності ЕСЕС, мовної політики закладу, ставлення громади та психоемоційного стану дорослих.*

Для формування у дітей та їхніх сімей відчуття приналежності в контексті дошкільної освіти важливо враховувати походження, історію та різноманітність капіталу спільнот біженців. Інклюзивна педагогічна практика має враховувати ставлення, переконання та традиції спільнот біженців, щоб можна було встановити зв'язки між закладом дошкільної освіти, який відвідують діти, та їхніми домівками. Запропоновані заходи щодо дітей, які мають статус переміщених осіб, повинні бути прозорими та змістовними для всіх сімей, щоб підтримувати дошкільників у розвитку, спираючись на рідні мови та культури, а також визнавати та поважати права дитини [6].

Як зазначає О'Коннор, це свідчить про те, що вихователі закладів дошкільної освіти мають знати про низку ідентичностей та культурного капіталу, які маленькі діти привносять у середовище перебування, «з точки зору лінгвістичних та культурних знань надавати їм однакової цінності» [4, с. 124]. *Найефективнішою рамкою підтримки виступає комплексний підхід: забезпечення доступу до якісної дошкільної освіти та догляду як базового «соціального входу» у середовище, що приймає; створення інклюзивних практик належності та дружби у групі; психосоціальна підтримка, що відновлює рутини й соціальні опори; паралельне збереження української мовно-культурної тяглості як ресурсу ідентичності та потенційного повернення. За такої логіки «інтеграція» і «реінтеграція» не суперечать одна одній: перша описує входження в нове суспільство, друга – відновлення перерваної соціальності й готовність дитини до майбутніх переходів, включно з поверненням і повторним включенням в український освітній простір.*

Якщо узагальнити ключові ризики для соціальної реінтеграції вимушено переміщених дошкільників за кордоном, то їх варто описувати як *взаємодію трьох блоків. Перший – структурні бар'єри доступу*: нестача місць у садках, черги, вартість, транспорт, неочевидні правила запису, дефіцит інформації рідною мовою; UNICEF у зібранні практик для країн ЄС і Молдови демонструє, що подолання саме цих бар'єрів (цільове фінансування місць, інформаційні «єдині вікна», міжсекторальна координація) дає найбільш відчутний ефект залучення родин [5]. *Другий блок – мовно-культурні труднощі*, які в дошкільному віці проявляються не тільки як «не знаю слів», а як складність домовлятися у грі, розуміти правила, просити допомогу й розпізнавати соціальні сигнали. *Третій блок – психосоціальні наслідки війни та переміщення*: тривожність, підвищена настороженість, регрес у навичках, труднощі сепарації, порушення сну; у гуманітарних рекомендаціях ООН наголошується, що у кризі першим рівнем допомоги є відновлення соціальної підтримки та повсякденної безпечної рутини – саме те, що якісно організований ЗДО може забезпечити щодня. У вітчизняних наукових роботах (Ю. Жданович та ін. [1]), присвячених адаптації дітей-переселенців до нового соціокультурного середовища, також підкреслюється роль поєднання об'єктивних (умови, ресурси, прийняття) і суб'єктивних (стан дитини, підтримка родини) чинників.

Наше дослідження вибудовується як модель «мікро-мезо-макро». На мікрорівні (дитина-родина) соціальна реінтеграція означає: відновлення базового відчуття безпеки через передбачуваність дня; підтримку батьківської спроможності бути «емоційним контейнером» для дитини (бо стрес дорослих швидко передається дошкільникам); збереження мовно-культурної тяглості (українська мова, казки, пісні, свята) як ресурсу ідентичності. *На мезорівні (заклад/громада) ключовими є інклюзивні педагогічні практики*: м'яка адаптація, парне «наставництво» з однолітком, візуальні підказки та ритуали, активна комунікація з батьками, попередження стигматизації, а також співпраця з психологічними/соціальними службами за потреби; саме такі рішення UNICEF

подає як найрезультативніші у політичних рекомендаціях щодо інтеграції українських дітей через дошкільну освіту. На макрорівні (політика) важливі правові гарантії доступу до освіти й догляду та довгострокова визначеність статусу: зокрема, питання продовження тимчасового захисту та планування «тривалого перебування або повернення» прямо впливає на те, чи інвестує родина в глибоку інтеграцію дитини в місцеві інституції, чи живе у режимі постійної тимчасовості.

На нашу думку, варто також виокремити подвійну освітню траєкторію багатьох українських дітей за кордоном: поєднання включення в місцеві інституції та підтримання зв'язку з українським освітньо-культурним простором. Для дитини дошкільного віку це частіше не «формальне навчання», а україномовні середовища, суботні/недільні осередки, культурні події, онлайн-активності для супроводу дорослого. Отже, соціальну реінтеграцію вимушено переміщених українських дошкільників за кордоном доцільно операціоналізувати через групи показників, що не зводяться до академічних «результатів навчання», а відбивають соціальне функціонування: регулярне відвідування або стабільна участь у дитячих активностях; розширення кола безпечних дорослих; наявність хоча б 1–2 дружніх контактів у групі; участь у спільній грі з правилами; зниження уникання й «заморожування» у нових ситуаціях; зростання комунікативної ініціативи (вербальної або невербальної); стабілізація емоційної регуляції у групі. Такі показники узгоджуються з дослідницькими висновками про роль повсякденних взаємодій і належності у соціально-освітній інтеграції дітей-мігрантів, а також із сучасними емпіричними даними про значення взаємин у дошкільній освіті для вимушено переміщених українських дошкільників за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жданович Ю. М. Особливості адаптації дітей вимушених переселенців. *Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України*. 2017. Вип. 21(1). С. 204–214.
2. Краснікова-Герасименко В. Соціальна інтеграція та реінтеграція тимчасово переміщених дітей дошкільного віку за кордон: термінологічне поле. *Дебют: зб. тез доповідей студентів психолого-педагогічного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2026 / За заг. ред. к.екоп.н., доц. Марена Т.В., к.пед.н., доц. Демидової Ю. О.* Київ, 2026. С. 250–253.
3. Keary A., Zheng H., Garvis S. Educators' Construction of a Sense of Belonging in ECEC: An Australian Case Study. *Education Sciences*. 2023. № 13(5). P.p. 510. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci13050510>.
4. O'Connor J. Applying Bourdieu's concepts of social and cultural capital and habitus to early years research. In *Making Sense of Theory and Practice in Early Childhood: The Power of Ideas*; Open University Press: Maidenhead, UK, 2011.
5. United Nations. Convention on the Rights of the Child. 1989. URL: <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm> (дата звернення: 21.03.2026).
6. UNHCR. Information on UNHCR Resettlement. United Nations Refugee Agency. 2018. URL: <https://www.unhcr.org/information-on-unhcrresettlement> (дата звернення: 21.03.2026).